

Бабій О. В.,

к.т.н., доц., доцент кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

Бондаренко Є. В.,

к.т.н., докторант кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

Івченко Д. С.

магістрант, факультету торгівлі та маркетингу, Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ СОКІВ І СОКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Динамічність ринку соків і сокової продукції та значна кількість виробників зумовлюють певну складність отримання та аналізу інформації для відстеження тенденцій його розвитку. У зв'язку з економічною кризою виробники розширюють асортимент соковмісних напоїв та нектарів за рахунок скорочення виробництва натуральних соків. За період з 2012 по 2017 роки в Україні відбувається скорочення виробництва соків. Якщо у 2012 році обсяги виробництва становили 452 тис. тонн, то вже у 2015 році цей показник скоротився на 41,6% і склав 264 тис. тонн, у 2016 – 243 тис. тонн, а у 2017 – 186 тис. тонн. Зниження попиту на соки в Україні та знецінення національної валюти змусило виробників розширювати сферу збуту, виходячи на європейський ринок. Попри тривале зменшення обсягів експорту в період з 2012 по 2016 роки, у 2017 році все ж вдалося збільшити експорт на 13,7% у порівнянні з 2016 р. Основними країнами-експортерами соку та сокової продукції є Польща, Німеччина, Австрія. Попит на сокову продукцію задовольняється переважно за рахунок внутрішнього виробництва.

Ключові слова: сік, соковий напій, нектар, ринок, власна торгова марка, експорт, імпорт.

Babiy O. V.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Commodity Science, Safety and Quality Management, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

Bondarenko Y. V.,

Ph.D., Doctoral Student, Department of Commodity Science, Safety and Quality Management, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

Ivchenko D. S.,

Master's Degree Student, Faculty of Trade and Marketing, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

ANALYSIS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF JUICES AND JUICE PRODUCTS MARKET

Abstract. The dynamism of the juice and juice products market and a significant number of producers make it difficult to obtain and analyze information for tracking trends in its development. Due to the economic crisis, manufacturers are expanding the range of juice-based drinks and nectars by reducing the production of natural juices. In the period from 2012 to 2017 in Ukraine the reduction in the production of juices took place. If in 2012 the volume of production amounted to 452 thousand tons, then in 2015 this figure decreased by 41.6% and amounted to 264 thousand tons, in 2016 - 243 thousand tons, and in 2017 - 186 thousand tons. The decrease in demand for juices in Ukraine and the depreciation of the national currency forced the

manufacturers to expand the scope of sales through entering the European market. Despite the continued decline in exports in the period from 2012 to 2016, in 2017 the producers managed to increase exports by 13.7% compared to 2016. The main exporting countries of juices and juice products are Poland, Germany, Austria. The demand for juices and juice products is satisfied mainly by domestic production.

Keywords: juice, juice drink, nectar, market, private label, export, import.

Постановка проблеми. Споживання соків у всьому світі постійно збільшується, що пов'язано з їх високою біологічною цінністю та рентабельністю виробництва. Втім, на вітчизняному ринку з 2014 року прослідковується чітка тенденція спаду виробництва та реалізації сокової продукції, основними причинами якої є закриття ринку Росії та зниження купівельної спроможності населення. Щоб зменшити собівартість і зробити продукт більш доступним для споживача, виробники розширюють асортимент соковмісних напоїв та нектарів за рахунок скорочення виробництва натуральних соків [1]. Водночас така ситуація зумовлює високий ризик зниження якості та фальсифікації соків шляхом розведення або ж заміни дорогої сировини більш дешевою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою досліджень слугували статистичні дані Державної служби статистики України [2], Державної фіскальної служби України [3], а також аналітичні дані компаній Marketing [4], Pro-consulting [5] та Agraveгу [6]. Теоретичні та практичні аспекти дослідження ринку соків в Україні отримані шляхом аналізу наукових робіт: Белінської С. О. [7], Мандрики В. І. [8], Шквирі Н. О. [9], Надточій І. І. [10] та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ринку соків та сокової продукції України, встановлення основних тенденцій його розвитку та виявлення споживчих переваг. Це дозволить розробити дієві маркетингові інструменти для підвищення споживчого попиту в даному сегменті.

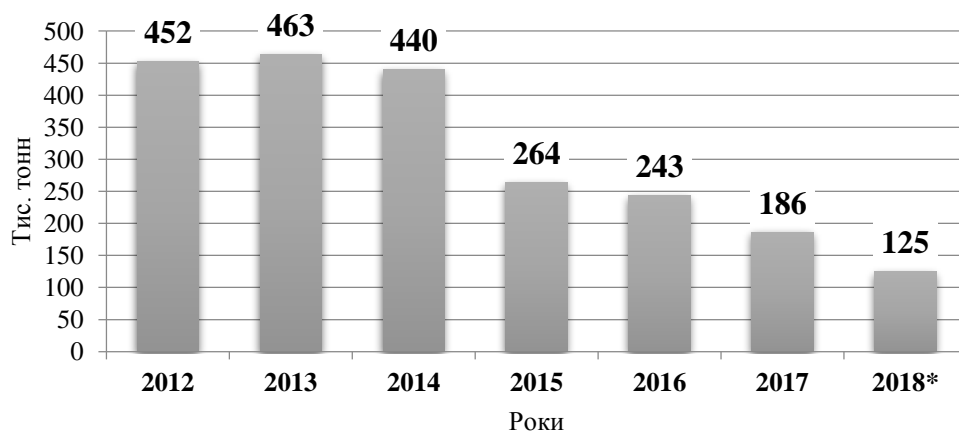
Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок соків в Україні висококонкурентний: більше 150 заводів виробляють соки, нектари та сокові напої [4]. Більшість вітчизняних виробників сокової

продукції зосереджені у Миколаївській, Дніпропетровській та Одеській областях. Значна кількість томатних соків, які представлені на ринку України, – вітчизняного виробництва, оскільки значну його частку утримують такі найбільші виробники як: ТОВ “Сандора” (ТМ “Sandora”, “Садочок”), ТОВ “Вітмарк-Україна” (ТМ Jaffa, ТМ “ОКЗДХ”, ТМ “Соковита”), ПАТ “Ерлан” (ТМ “Біола”), ПП “Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед” (ТМ “Rich”), ТзОВ “Яблуневий дар” (ТМ “Galicia”).

Попит на сокову продукцію задовольняється переважно за рахунок внутрішнього виробництва. Проте імпорт досить суттєво впливає на формування цього ринку. Соки та сокові напої постачаються до України з більш ніж 40 країн світу.

За останні роки ринок соків в Україні зазнав значних змін. Економіка нашої країни перебуває у кризовому становищі, саме через це відбувається скорочення обсягів виробництва, експорту та імпорту даного товару. За період з 2012 по 2017 роки в Україні відбувається скорочення виробництва соків. Якщо у 2012 році обсяги виробництва становили 452 тис. тонн, то вже у 2015 році цей показник скоротився на 41,6 % і склав 264 тис. тонн, у 2016 – 243 тис. тонн, а у 2017 – 186 тис. тонн. Найменший обсяг виробництва соків за досліджуваний період був саме у 2017 році, тобто за період з 2012 по 2016 рік, обсяг виробництва соків скоротився на 58,8 % [2].

Якщо суттєвих змін в аграрному, виробничому секторах та в економіці країни в цілому не відбудеться, то у 2018 р. очікується зниження виробництва соків ще на 33% (рис. 1).

2018* - прогнозовані дані

Рис. 1. Динаміка та прогноз обсягу виробництва соків за період 2012-2018 рр.

Враховуючи специфіку досліджуваної продукції, аналіз експортно-імпортних операцій соків за період з 2012 по 2017 рік проводився у розрізі даних для товарної позиції 2009 Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі УКТЗЕД) [3].

Сумарний обсяг імпорту та експорту соків у розрізі товарної позиції 2009 наведений у табл. 1. Сальдо експортно-імпортних операцій за досліджуваний період було постійно додатним, оскільки експорт значно переважав імпорт. Так, з 2012 по 2015 роки воно має тенденцію до зростання більш ніж у п'ять разів, однак це не вказує на те, що експортний потенціал країни зростає, а лише на те, що в країні відбулося падіння економіки. Тому сальдо експортно-імпортних операцій не є об'єктивним відображенням економічної ситуації на даному ринку.

Як бачимо з табл. 1, при збереженні існуючої тенденції, починаючи з 2012 р., прогноз на 2018 р. є невтішним, якщо загальна економічна ситуація в Україні не покращиться, то її обсяг експорту та імпорту сокової продукції (товарної позиції 2009) продовжить зменшуватися.

Найбільший обсяг експорту у вартісному вираженні був у 2013 році, що на 38,3 % вище за попередній рік. Однак, починаючи з 2014 року, спостерігається тенденція до зниження (рис. 2).

Так, у 2015 році обсяг експорту знизився на 33,9 % в порівнянні з 2013 роком, а у 2017 - на 80,9 % порівняно з аналогічним періодом у 2013 році [2]. Однак ці дані корелюють із зниженням курсу гривні, тому доцільніше розглядати обсяг експорту соків у натуральному вираженні.

Характеризуючи експорт соків в натуральному вираженні за період 2012-2017 роки у розрізі товарної позиції 2009, можна відмітити високі показники у 2013 та 2014 роках. Так, у 2013 році цей показник у 1,3 рази перевищив ідентичний показник у

попередньому році. А у 2014 році обсяг експорту у натуральному вираженні перевищив у 1,8 рази аналогічний показник. Порівнюючи 2017 р. з найкращим у досліджуваному періоді 2013 р., відмічено зниження експорту соків на 43,2 %. У 2017 році експорт збільшився на 13,7 % у порівнянні з 2016 р., а при збереженні тенденції за попередні 6 років у 2018 р. можна очікувати спад, але не нижче обсягів 2016 р.

Таблиця 1

Обсяг та прогноз імпорту та експорту соків у розрізі товарної позиції 2009 згідно з УКТЗЕД

Рік	Імпорт		Експорт		Сальдо
	вартість, млн дол.	кількість, тис. тонн	вартість, млн дол.	кількість, тис. тонн	
2012	58,8	30,7	173,6	108,4	114,8
2013	69,6	31,4	240,1	144,4	170,5
2014	48,6	23,6	178,7	124,4	130,1
2015	27,5	13,8	114,8	116,7	87,3
2016	25,3	12,5	57,5	70,8	32,2
2017	13,23	6,2	45,69	82,07	32,4
2018*	2,32	0,8	9,94	71,78	7,62

2018* - прогнозовані дані

Динаміка обсягу імпорту у вартісному та натуральному вираженні має, як і експорт тенденцію до зниження (рис. 3). Так, найбільші обсяги імпорту були у 2012 та 2013 роках.

Рис. 2. Динаміка та прогноз обсягу експорту соків у вартісному та натуральному вираженні за період 2012-2018 рр.

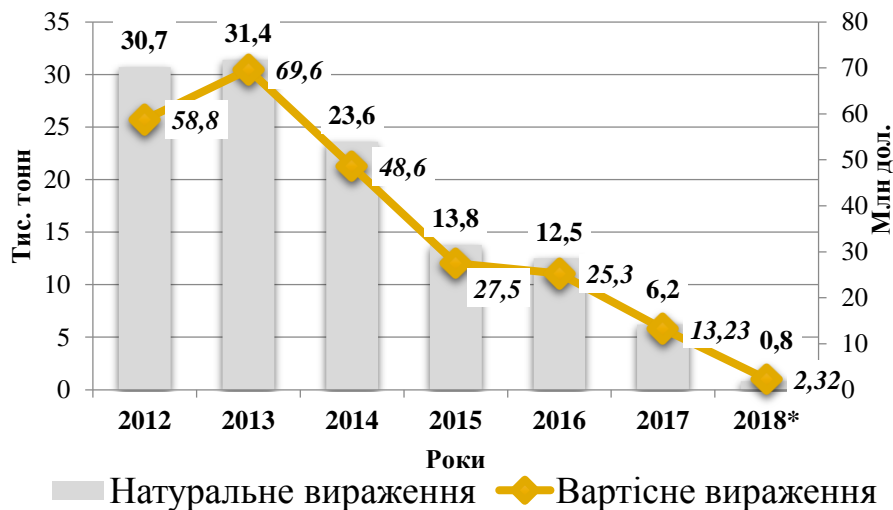

Рис. 3. Динаміка та прогноз обсягу імпорту соків у вартісному та натуральному вираженні за 2012-2018 роки

У порівнянні з ситуацією з експорту прогноз імпорту є зовсім невтішним і прямує до нуля. Порівнюючи 2017 р. з найкращим у досліджуваному періоді 2013 р. відмічено зниження імпорту соків на 80,3 %, а головною причиною зменшення обсягів імпорту соків за досліджуваний період є девальвація національної валюти та зниження купівельної спроможності населення.

Зовнішня торгівля соками, як і будь-якого іншого товару, розвивається досить динамічно і має тенденцію до постійних змін. Так, під час здійснення експортно-імпортних операцій постійно змінюються основні партнери по торгівлі на зовнішньому ринку.

Показники обсягу зовнішньої торгівлі України соками за основними країнами-контрагентами станом на кінець 2017 року у розрізі товарної позиції 2009 наведено у табл. 2 [3].

Показники обсягу експорту та імпорту соків за основними країнами-контрагентами у 2017 році наведено на рис. 4 [3]

Таблиця 2

Зовнішня торгівля України із зазначенням основних країн-контрагентів (тис. дол.) у розрізі товарної позиції 2009

Імпорт			Експорт		
країна	вартість, тис. дол.	питома вага, %	країна	вартість, тис. дол.	питома вага, %
Бразилія	7526	25,84	Польща	25338	36,72
Нідерланди	6042	20,75	Австрія	14223	20,61
Китай	4683	16,08	Німеччина	8082	11,63
Інші	10871	37,33	Інші	21432	31,04

Рис. 4. Частка країн-контрагентів експорту та імпорту соків у 2017 році

Обираючи сокову продукцію, споживачі найбільше звертають увагу на торговельну марку та смакові властивості. При цьому більшість із споживачів не обізнані в термінології соків та сокових напоїв, через це досить часто виникає асортиментна фальсифікація соків.

За даними досліджень ProConsulting [4], 34 % споживачів готові економити на соках і нектарах, тому у 2017 році попит продовжує знижуватися, лише сегмент бюджетної продукції залишиться відносно стабільним. Дана ситуація призводить до необхідності приймати виробниками складні рішення. З одного боку, в умовах зниження доходів населення необхідно зменшувати витрати і реалізовувати продукцію за мінімальними цінами. З іншого боку, вартість всіх без винятку складових частин виробництва і просування відчутно підвищилася. Так, на 30-100 % зросла вартість сокових концентратів [5]. До цього додається постійне скорочення виробничих площ через багатократне здорожчання ресурсів для посівної та догляду за рослинами. В 2016 році всі виробники сокової продукції підвищили ціни в середньому на 20-30 %, і це зростання буде продовжуватися. Щоб зменшити собівартість і зробити продукт більш доступним для споживача, виробники соків збільшують виробництво сокових напоїв та нектарів, зменшуючи обсяг натуральних соків [6].

У зв'язку з економічним спадом в Україні і зниженням споживчого попиту на продукцію сокової категорії на внутрішньому ринку актуальним є розширення експортних ринків. Закриття ринку Російської Федерації негативно позначилося на показниках продажів соків, оскільки він складав 40-60 % всього експорту сегмента. Виходом став безмитний експорт продукції в країни ЄС. Це дозволило виробникам, по-перше, отримувати прибуток у стабільній валюті, по-друге, набути передового досвіду, впровадження якого в Україні може дати високі конкурентні переваги, по-третє, порівняно низька собівартість продукції, вирощеної в Україні, дає хороші перспективи для підписання контрактів з ритейлом і співробітництва у форматі власних торгових марок [6]. Але, враховуючи те, що на 2018 рік було виділено квоти на безмитні поставки в ЄС виноградних і яблучних соків у розмірі лише 14 тис. тонн, а також низьку купівельну спроможність населення України, у виробників соків є нагальна необхідність шукати нові ринки збуту.

Незважаючи на переваги, є і суттєві проблеми, що заважають нарощувати експортний потенціал української продукції на європейському ринку. Система торгівлі продовольчими товарами характеризується високим рівнем конкуренції і насиченості. В таких умовах, окрім саме продукту, дуже важливим стає усунення нетарифних засобів регулювання ринку. Гармонізація українських стандартів і технічних регламентів є одним із пріоритетів подолання подібних бар'єрів. Не кожне підприємство має змогу до ретельного вивчення вимог стандартів і встановлення відповідності виробництва і системи дистрибуції ним.

Однією з перепон на шляху безмитного ввезення продукції на територію ЄС є складність отримання сертифікату походження за формою EUR.1. Справа в тому, що далеко не всі компоненти для виробництва соків мають українське походження, особливо напої з екзотичних фруктів. Тому відносно нескладно ввозити продукцію з яблук, томатів та інших плодів і овочів, які вирощуються на території України. Однак мікси з соками цитрусових вже не підпадають під преференції, а тому отримання сертифікату на цю продукцію суттєво ускладнюється. Виходом є використання власної сировинної бази, що стає можливим шляхом зниження витрат і, як наслідок, вартості продукції, однак це вимагає капіталовкладень, на які здатні лише провідні виробники. Попри це, за прогнозами експертів, експорт української сокової продукції продовжить зростати [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Аналіз ринку соків і сокової продукції України показав, що на вітчизняному ринку представлений досить широкий асортимент томатних соків різних торговельних марок. Протягом останніх років спостерігається негативна тенденція щодо спаду виробництва та обсягу ринку сокової продукції, зокрема станом на кінець 2017 року обсяги виробництва знизилися на 58,8 % в порівнянні з 2012 роком з 452 тис. тонн до 186 тис. тонн відповідно, а за 2017 рік зниження склало 23,3 %. За період з 2012 по 2016 рік незмінно зменшувалися обсяги зовнішньоторговельних операцій, однак у натуральному вираженні експорт у 2017 році збільшився у порівнянні з 2016 роком на 13,7 %, а імпорт за аналогічний період знизився на 50,4 %. Це, насамперед, спричинено нестабільною економічною ситуацією в країні та девальвацією національної валюти і, як наслідок, зниженням купівельної спроможності споживачів. Однак вихід на європейський ринок та розширення квоти на безмитні поставки дозволять суттєво збільшити обсяги збуту соків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вичавити соки. В Україні скорочується випуск соків [Електронний ресурс] // UA 1. – Режим доступу : <http://ua1.com.ua/publications/vichaviti-soki-v-ukrajini-skorochuetsya-vipusk-sokiv-7439.html>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html.
3. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/ms/f11>.
4. Рынок соков Украины: обзор 2016 года [Электронный ресурс] // РБК-Украина. Исследования рынков. – Режим доступа : <http://marketing.rbc.ua/news/15.08.2016/8379>.
5. Анализ рынков. Аналитические обзоры [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа : <https://pro-consulting.ua/>.

6. Року пільгового режиму було недостатньо для виходу на ринки ЄС [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/-seo-vitmark-ukraina-roku-pilgovogo-rezimu-bulo-nedostatno-dla-vihodu-na-rinki-es>.

7. Белінська С. Споживна цінність швидкозаморожених купажованих соків із м'якоттю / С. Белінська, О. Дьяков // Товари і ринки. – 2014. – №2. – С. 95-105.

8. Мандрика В. Оцінка якості фруктових мультивітамінних соків і нектарів / В. Мандрика, А. Самойленко // Товари і ринки. – 2010. – № 1. – С. 127-133. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tovary_2010_1_19.pdf.

9. Шквиря Н. О. Маркетингове дослідження поведінки споживачів на ринку соків / Н. О. Шквиря, Я. С. Сокіл // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів : у 2 ч. – К. : КНЕУ, 2015. – Вип. 34–35, ч. 1. – С. 341-349.

10. Надточій І. І. Формування та реалізація конкурентної стратегії підприємств з виробництва соків : автореф. канд. екон. наук, спец. : 08.00.04 / І. І. Надточій. – Одеса : “Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України”, 2011. – 17 с.

REFERENCES

1. Vychavyty soky. V Ukraini skorochuiet'sia vypusk sokiv, UA 1, available at : <http://ua1.com.ua/publications/vichaviti-soki-v-ukrajini-skorochuetsya-vipusk-sokiv-7439.html>.

2. Ofitsijnyj sajт Derzhavnoi sluzhby statystyky, available at : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html.

3. Ofitsijnyj sajт Derzhavnoi fiskal'noi sluzhby Ukrainy, available at : <http://sfs.gov.ua/ms/f11>.

4. Rynok sokov Ukrainy: obzor 2016 goda, RBK-Ukraina. Issledovanija rynkov, available at : <http://marketing.rbc.ua/news/15.08.2016/8379>.

5. Analiz rynkov. Analiticheskie obzory (2017), available at : <https://pro-consulting.ua/>.

6. Roku pil'govoho rezhymu bulo nedostatn'o dlia vykhodu na rynky YeS (2016), available at : <http://agravery.com/uk/posts/show/seo-vitmark-ukraina-roku-pilgovogo-rezimu-bulo-nedostatno-dla-vihodu-na-rinki-es>.

7. Belins'ka S. and D'iakov O. (2014), Spozhyvna tsinnist' shvydkozamorozhenykh kupazhovanykh sokiv iz m'iakottiu, Tovary i rynky, №2, s. 95-105.

8. Mandryka V. and Samojlenko A. (2010), Otsinka iakosti fruktovykh mul'tyvitaminykh sokiv i nektariv, Tovary i rynky, № 1, s. 127-133, available at : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tovary_2010_1_19.pdf.

9. Shkvyrja, N. O. Sokil, Ya. S. (2015), Marketynhove doslidzhennia povedinky spozhyvachiv na rynku sokiv, Ekonomika ta pidpriemnytstvo : zb. nauk. pr. molodykh uchenykh ta aspirantiv : u 2 ch. KNEU, K., vyp. 34-35, ch. 1, s. 341-349.

10. Nadtochij, I. I. (2011), Formuvannia ta realizatsiia konkurentnoi stratehii pidpriemstv z vyrobnytstva sokiv : avtoref. kand. ekon. nauk, spets. : 08.00.04, “Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen' NAN Ukrainy”, Odessa, 17 s.